

Вплив санкцій на економіку Російської Федерації

Ус І. В., к.е.н., головний консультант відділу нових викликів;
Гавриленко, Н. М., завідувач відділу нових викликів

Розглянуто наслідки санкцій, накладених на Російську Федерацію протягом місяця після початку війни проти України. Проаналізовано перспективи розвитку економіки РФ.

З початку широкомасштабного вторгнення в Україну кількість санкцій проти РФ постійно збільшується. Крім офіційних санкцій, накладених урядами країн, значна кількість провідних світових компаній вирішила припинити роботу на ринку РФ як з морально-етичних міркувань, так і під тиском світової спільноти.

Сукупність таких дій та впливів уже значно вплинула на економіку держави-агресора. Насамперед миттєво це відбилося на курсі національної валюти РФ. Якщо на початку 2022 р. один долар США коштував приблизно 75 російських рублів, то 11 березня 2022 р. він сягнув позначки майже 120 руб. При цьому в приватних установах, що займаються обміном валют, обмінний курс сягав 300 руб. за 1 дол. США¹.

З метою підтримки власної грошової одиниці російський Центральний банк (далі – ЦБ РФ) з початку воєнних дій проти України ввів обмеження на відплив капіталу з країни. Також іноземним інвесторам було заборонено продавати цінні папери та виводити свої кошти з російської фінансової системи. ЦБ РФ також більше ніж удвічі підвищив свою первинну позикову ставку (з 9,5 % до 20 %²) і надав банкам додаткову ліквідність. Такі дії сприяли зміцненню рубля і його офіційний курс на 29 березня 2022 р. склав 86 руб. за долар США³.

Проте рішення щодо заморожування частини російських резервів обмежило можливості ЦБ РФ підтримувати рубль за допомогою доларів і євро та золотих резервів. Санкції заморозили майже половину з 640 млрд дол. золотовалютних резервів РФ.

Заборона продажу цінних паперів іноземними інвесторами, крім підтримки рубля, мала на меті підтримку фондового ринку РФ. У день початку воєнних дій індекс РТС⁴ порівняно з індексом на день раніше скоротився на 38,3 %. Після цього торговельні операції на біржі припинено на місяць і відновлено 24 березня 2022 р. Хоча після відновлення торгів значення індексу дещо зросло, але порівняно з його значенням у жовтні-листопаді 2021 р. він зменшився майже на 45 %.

Падіння рубля до історичного мінімуму та вихід з ринку значної кількості компаній, які виробляють різноманітну продукцію, підштовхнуло інфляційні процеси в Російській Федерації, які досяг-

¹Рубль пробил очередное дно: валюта рекордно обвалилась в первые минуты торгов. URL: <https://economics.segodnya.ua/economics/finance/rubl-probil-ocherednoe-dno-valyuta-rekordno-obvalilas-v-pervye-minuty-torgov-1607945.html>

²Размеры процентных ставок по специализированным механизмам рефинансирования Банка России. URL: https://www.cbr.ru/oper_br/iro/#a_35860file

³Официальные курсы валют на заданную дату, устанавливаемые ежедневно. URL: https://www.cbr.ru/currency_base/daily/

⁴Провідний індикатор фондового ринку Росії. Розрахунок Індексу РТС здійснюється на підставі вартості 50 цінних паперів найбільш капіталізованих російських компаній.

ли максимального значення за останні 7 років. Попит на широкий асортимент товарів, від основних продуктів харчування до автомобілів, різко зріс через очікування подальшого зростання цін.

Відсутність високотехнологічних товарів на російському ринку створює ризики обмеження діяльності компаній, які надають технологічні послуги. Очікується, що капітальні витрати найбільших операторів мобільного зв'язку в РФ зростуть з 390 млрд руб. у 2021 р. до 450 млрд руб⁵. у 2022 р. навіть за умови скорочення ними інвестиційних програм. Збереження поточних тенденцій протягом півроку призведе до того, що сфера може втратити до 30 % висококваліфікованих фахівців, а загальне погіршення фінансового стану операторів мобільного зв'язку та мовлення може змусити менеджмент оптимізувати штат на 15-20 % до кінця 2022 р.

Через припинення постачання необхідних деталей для виробництва автомобілів значна кількість заводів з виробництва автомобілів заявили про відправлення значної кількості працівників у вимушений простій. Так, лише на автомобілебудівних заводах Санкт-Петербурга наприкінці березня 2022 р. у вимушений простій відправлено 13,5 тис. працівників⁶. Міжнародний аеропорт «Шереметьєво» також відправив у вимушений простій 40 % співробітників, тобто 6–7 тис. осіб⁷. Загалом очікується, що до кінця 2022 р. кількість робочих місць у російській економіці може скоротитися на 2 млн, через що рівень безробіття в країні зросте з нинішніх 4,4 % до 7,1–7,8 %⁸.

Ще одним наслідком припинення чи обмеження діяльності значної кількості компаній у РФ стало скорочення ринку зовнішньої реклами. Майже всі західні бренди, що пішли або призупинили роботу в Російській Федерації, не розміщуватимуть зовнішню рекламу в квітні, через що зниження обсягів продажів у березні склало 12–17 %, а у квітні сягне 25–30 %. Загалом очікуване зниження реклами в інтернеті в 2022 р. може становити 25–50 %⁹.

Такі тенденції у Російській Федерації суттєво впливають на настрої її населення. Згідно з результатами представленою 28 березня 2022 р. опитування¹⁰ 87 % респондентів висловили стурбованість поточною економічною кризою, що було максимальним значенням з листопада 2008 р.

Попередні два піки мали позначку 84 % і припадали на перший квартал 2009 р. (розпал глобальної фінансово-економічної кризи) та другий квартал 2020 р. (розпал обмежень, запроваджених через поширення коронавірусу).

Близько чверті (26 %) опитаних вважають, що криза триватиме 5 років і довше, 9 % – що криза триватиме не більше ніж чотири місяці. Поміж опитаних 86 % зазначили зростання цін, а рекордна кількість людей (26 %) повідомили про дефіцит товарів на полицях. Також рекордна кількість опитаних (25 %) зіткнулися з проблемами при отриманні грошей у банках.

Загалом прогнозується, що поєднання санкцій із виходом компаній з ринку призведе до того, що економіка Російської Федерації може втратити останні 15 років свого зростання, а обсяги економіки країни будуть недостатніми для перебування в двадцятці провідних економік світу.

Під час виступу у Варшаві 26 березня 2022 р. президент США Д. Байден заявив, що в результаті потужних і широких санкцій Заходу, блокування фондів Центробанку Росії та інших обмежень економіка РФ скоротиться вдвічі найближчими роками і незабаром не входить до двадцятки найбільших економік світу¹¹.

⁵ У РФ оператори мобільного зв'язку заявляють про ризик аварій через 4-6 місяців. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/28/684827/>

⁶ 13,5 тысяч работников петербургских предприятий отправлены в вынужденный простой. URL: <https://saint-petersburg.ru/m/economy/news1/389849/>

⁷ Служебный отдых: Шереметьево отправило в простой 40% персонала. URL: <https://iz.ru/1307292/anastasiia-lvova-maksim-talavrinov/sluzhebnyi-otdykh-sheremetievo-otpravilo-v-prostoi-40-personala>

⁸ Економіка росії втратить до 2 млн робочих місць вже цього року. URL: <https://argumentua.com/novini/ekonom-ka-ros-vtratit-do-2-mln-robotchikh-m-sts-vzhe-tstogo-roku>

⁹ Через відхід іноземних брендів у РФ падає ринок зовнішньої реклами. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/29/684866/>

¹⁰ Новая реальность. Готовы данные первой волны 2022 URL: https://www.ipsos.com/ru-ru/novaya-realnost-gotovy-dannye-pervoy-volny-2022?fbclid=IwAR1O9OWbWHgCdI4NLumWTH7eQjG1TCWz1YgdvVI3tCxuU5ENHK1hsgQBx_w

¹¹ Економіка росії у найближчі роки скоротиться вдвічі – Байден. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3440809-ekonomika-rosii-u-najblizci-roki-skorotitsya-vdvici-bajden.html>

За даними Британського Centre for Economics and Business Research¹², очікується, що скорочення ВВП Російської Федерації у 2022 р. складе 14 %, інфляція за цей період – 30 %, а реальна заробітна плата знизиться на 18 %. За збереження поточної ситуації до грудня 2024 р. реальна заробітна плата знизиться на 25,7 %.

28 березня 2022 р. канадська нафтосервісна компанія Calfrac Well Services Ltd. оголосила про призупинення будь-яких інвестицій у РФ¹³.

Раніше кроки виходу з ринку Росії зробили нафтосервісні гіганти Halliburton, Schlumberger, Baker Hughes. Згодом швейцарська Weatherford стала останньою з «великої четвірки» нафтосервісних компаній, які вирішили призупинити постачання й нові інвестиції в РФ, а також використання нових технологій у країні^{14,15}.

Після запровадження ембарго на постачання енергоресурсів до США та Британії британська аналітична компанія Capital Economics прогнозувала, що рівень російської економіки знизиться на 12 %. Але наразі зазначають, що зниження може бути значно більшим. Банк Barclays вважає, що цього року економіка Росії скоротиться на 12,5 %, а наступного – на 3,5 %. У банку вважають, що санкції, запроваджені проти Росії, збережуться надовго. Goldman Sachs очікує зниження у 10%¹⁶.

Банк Фінляндії також прогнозує скорочення російського ВВП на 10 %¹⁷. У Банку також зазначили ослаблення рубля та скорочення імпорту вдвічі. За зменшення обсягів закупівлі російських енергоносіїв або відмови від них з боку ЄС це є поганим знаком для Росії.

Росія, яка експортує близько 7 млн барелів на день сирової та переробленої нафти, що становить близько 7 % світових постачань, вже відчуває проблеми з продажем нафти.

Нафтовий експорт Росії тільки за один місяць скоротився майже на 40 % (на 2 млн барелів на добу). Країна екпортувала 24 березня 2,3 млн барелів морем і ще 1 млн барелів до Європи та Азії трубопроводами. Зниження експорту майже на 40 % пов'язане з бойкотом покупців у Європі¹⁸, а також через побоювання трейдерів порушити санкції, запроваджені США та Великою Британією.

За оцінками JP Morgan, зараз шукають покупців для 70 % російської нафти, яку транспортують морем¹⁹.

Крім того, через санкції у РФ знижується обсяг перероблення нафти. За першу половину березня російські НПЗ скоротили обсяги перероблення на 6 % (до 742,5 тис. т на добу) порівняно з лютим і, найімовірніше, зниження триватиме. Основною причиною є складнощі в організації експорту нафтопродуктів у напрямку Європи та Північної Америки, а також початок ремонтів на низці заводів. Зниження обсягів перероблення буде додатковим чинником зниження видобутку нафти.

За оцінкою Argus Consulting, видобуток нафти (без урахування газового конденсату) у РФ може знизитися порівняно з березнем на 16 % вже у квітні, до 8,8 млн барелів на добу²⁰.

¹²Impact of sanctions and the weak ruble on the Russian standard of living. URL: <https://cebr.com/reports/impact-of-sanctions-and-the-weak-ruble-on-the-russian-standard-of-living/>

¹³Calfrac Announces Suspension of Investments in Russia. URL: <http://calfrac.investorroom.com/2022-03-28-Calfrac-Announces-Suspension-of-Investments-in-Russia>

¹⁴Weatherford announces update on Russia operations. URL: <https://www.weatherford.com/investor-relations/investor-news-and-events/news/news-article/?ItemID=15476>

¹⁵Нафтосервісні компанії займаються бурінням свердловин, їх ремонтом, дослідженнями, будівництвом інфраструктури, обслуговуванням нафтопромислового обладнання.

¹⁶Кінець путінської стабільності. Що відбувається з російською економікою. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60847066>

¹⁷Банк Фінляндії передбачив скорочення російського ВВП на 10%. URL: <http://argumentua.com/novini/bank-f-nlyand-peredbachiv-skorochnnyu-ros-iskogo-vvp-na-10>

¹⁸Нафтовий експорт Росії за місяць із моменту нападу на Україну скоротився майже на 40%. URL: <http://argumentua.com/novini/naftovii-eksport-ros-za-m-syats-z-momentu-napadu-na-ukra-nu-skorotivsy-maizhe-na-40>

¹⁹U.S. sanctions on Russian oil to leave more cargoes at sea with no buyers. URL: <https://www.reuters.com/markets/europe/oil-markets-fret-over-supply-shock-some-buyers-shun-russia-2022-03-08/>

²⁰У Росії через санкції падає переробка нафти. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/23/684533/>